

RECENZÍÓ

THOROCZKAY GÁBOR: SZENT ISTVÁN EGYHÁZMEGYÉI – SZENT ISTVÁN PÜSPÖKEI. IN: THOROCZKAY GÁBOR (SZERK.): ÍRÁSOK AZ ÁRPÁD-KORRÓL. TÖRTÉNETI ÉS HISTORIOGRÁFIAI TANULMÁNYOK. L'HARMATTAN KIADÓ, BUDAPEST. 2009. 33-50.

Thoroczkay Gábor tanulmánya a *Történeti és historiográfiai tanulmányok* sorozat *Írások az Árpád-korról* című kötetében jelent meg. Amint az a címből is kiderül a munka az Árpád-kor egyháztörténeti eseményeit vizsgálja. A tanulmány elsősorban a Szent István által létrehozott egyházmegyéket és azok jelentősebb püspökeit mutatja be.

A tanulmányban közölt információk alapos kutatómunka és forráselemzése eredményeként születtek. Thoroczkay írása számos adatot, évszámot és nevet tartalmaz, mindazonáltal nem szűkölködik találgatásokban sem, hiszen kevés hiteles és jól használható adat maradt fenn a vizsgált korszakból.

A mű elején a szerző leírja, hogy a 10-11. században Európa-szerte megkezdték az egyházi struktúra át- illetve kialakítását. A pogány népek megtérítésének elsődleges feltétele a püspök jelenléte volt. Csak ő szentelhetett fel további püspököket, papokat, templomokat. Az első, a magyarság körében működő püspök nem Rómához tartozó főpap volt, hanem a konstantinápolyi pátriárka küldötte. Hierotheusnak hívták és tevékenysége nem volt különösebben eredményes. Ezután a szerző leírja, hogy Géza fejedelem miként tett kísérletet a kereszténység elterjesztésére birodalmában, amely folyamatban feleségének jelentős szerepe volt, hiszen Sarolt már ortodox keresztényként érkezett az Árpádok udvarába.

Az első kísérlet kudarcot vallott, mivel I. Ottó német-római császár megakadályozta, hogy a XII. János pápa által küldött Zacheus főpap a magyarokhoz utazzon. A második kísérlet 972-ben történt, amikor hazánkba érkezett Sankt Gallen-i Brúnó, térítő főpap. Egyes források szerint az ő nevéhez köthetjük Géza megkeresztelését, valamint egy gyors ütemű térítési tevékenység megkezdését. Ez a kísérlet sikeresebb volt, mint az előző, de mégsem volt teljes a siker, hiszen önálló, szilárd határokkal rendelkező egyházmegye Géza uralkodása idején nem jött létre.

Ezek után a szerző áttér a Vajk – a későbbi István király – uralkodása alatt történő esemé-

nyekre. István 995-ben feleségül vette Gizellát és egy évvel később megalapították a pannonhalmi Szent Márton-apátságot, az első állandó magyarországi egyházi intézményt. Az apátság első lakói Szent Adalbert prágai püspök cseh- és lengyel követői lehettek. Az első magyarországi püspökök is valószínűleg az apátságból kerültek ki. Egyes források szerint 1002-ben még nem voltak püspökségek Magyarországon, de más dokumentumokból az derül ki, hogy 997 és 1001 között már legalább két püspöki szék létesítésével számolhatunk.

A továbbiakban a szerző az első négy magyarországi püspökséggel foglalkozik. Az első egyházmegye a veszprémi püspökség volt és Gizella királynénak tulajdonítják alapítását. A második minden bizonnyal a győri egyházmegye volt, amelyről sajnos nem maradtak fenn olyan adatok mint Veszprém kapcsán. Fennhatósága az Árpád-kori Győr, Moson, Sopron és Vas vármegyékre terjedt ki. A harmadik az esztergomi főegyházmegye volt. A főegyház védőszentje Szent Adalbert lett.

Thoroczkay kitér az első esztergomi érsekekre. A legelső főpap Domonkos volt. Róla az 1002-ben kiadott pannonhalmi oklevélben olvashatunk. Csak rövid ideig (1001-1002) tevékenykedett az esztergomi érsekség élén. A második érsek Sebestyén volt. Tevékenysége néhány évig (1002-1007) tartott csupán. Többen vallják azonosságát Radlával, aki Szent Adalbert nevelője volt. 995-től már Géza nagyfejedelem udvarában élt szerzetesként és elképzelhető, hogy ő volt Pannonhalma első apátja. A harmadik esztergomi érsek Asrik-Anasztáz volt. Őt több helyen is megemlítik a források, így a leghitelesebb adatok alapján rekonstruálható az életpályája. Német, esetleg burgund származású, Szent Adalbert környezetében tevékenykedett, majd a meseritzi apátság élére került, később pedig István király számára elhozta Rómából a koronát és az egyházszervezést jóváhagyó pápai iratot. 1001 végén pannonhalmi apát lett, majd kalocsai püspök. Később Esztergomban

segítette a beteg Sebestyén érseket, majd utána ő lett a főpap.

Ezek után a szerző számba veszi a püspökségeket. Az egy érseki tartományba, azaz egy egyházi provinciába tartozó püspökségek száma legalább négy kellett, hogy legyen. Ennek oka Thoroczkay szerint elsősorban az lehetett, hogy a püspökszenteléshez három püspök részvétele volt szükséges. A negyedik, Szent István által alapított egyházmegye az erdélyi lehetett. A püspökség korai területe a Felső-Tisza vidékére, illetve a történeti Erdély északi részére terjedhetett ki. Ezután szó esik a kalocsai püspökségről és annak területéről is, amely a Duna-Tisza közére esett. A kalocsai egyház 1006 után érseki székhellyé vált, bár ennek az időpontját 1009-re és 1030-ra is teszik. Valószínűleg mindez azért történt, mert István király a térítés hatékonyságát akarta növelni a déli magyar területeken.

A pécsi egyházmegyét 1009-ben alapították. Határait nem várkerületek szerint jelölték ki, hanem a természetes határokat vették figyelembe. Az alapító oklevelet 1009. augusztus 23-án Győrben adták ki. A püspökség a későbbi Tolna és Baranya vármegyékre terjedt ki. Az egyházmegyének két Szent István-kori főpásztorát ismerjük. Az egyik a frank származású Bonipert 1009-től, a másik az 1036-ban püspökké szentelt Mór. Az utóbbi Pannonhalmán tanult, majd a monostor szerzetese, végül apátja lett és később ő váltotta Bonipertet a püspöki székhelyre.

1009-ben hozták létre az egri egyházmegyét is. Területe az északkelet-magyarországi hegyvidéktől egészen az Alföld déli részéig, keleti-nyugati irányban pedig az erdélyi egyházmegye határától egészen a Dunáig tartott.

Ezek után a szerző Gellért püspökről ír, aki egy előkelő velencei dinasztia tagja volt és 970–980 között született. Később San Giorgio Maggiore monostorának szerzetese, perjele, majd apátja lett. Ezt követően az Adria partvidékén remetéskedett és a Szentföldre kívánt ellátogatni. Valószínűleg 1010 környékén érkezett Magyarországra, később Imre herceg nevelőjeként tevékenykedett, majd bakonybéli remete lett. 1030-ban a marosvári püspökség élére állították. Később pogánylázadás áldozata lett és 1083-ban szentté avatták.

Az előbb említett püspökségeket tekintik nagy bizonyossággal szent istváni alapításúnak, viszont tíz- vagy tizenkettő püspökségnek kellett lennie, hiszen egy korabeli joggyűjtemény ügylevelében kifejtik, hogy önálló országnak az tekinthető,

amely királlyal, egy érseki tartománnyal, s abban 10–12 püspöki székkal rendelkezik. Ezek után a szerző érveket és ellenérveket hoz fel ezzel az állítással és a további püspökségekkel kapcsolatban.

A tanulmány átfogó képet nyújt Szent István államalapító tevékenységéről és azon belül az egyházszervezésről. A kritikai forráselemzésre alapozott kutatómunka által egy igen alapos tanulmányt tarthatunk kezünkben. További kutatásra és olvasásra ösztönöz ezzel a témával kapcsolatban.

Pataki Zsuzsanna

Egyetemi hallgató

ME BTK Történelem szak BA

3515 Miskolc-Egyetemváros